

VARIASI DIALEK PULAU PINANG: ANALISIS GEOLINGUISTIK

(The Variations of Penang Dialect: A Geolinguistics Analysis)

Fazal Mohamed Mohamed Sultan¹
fazal@ukm.edu.my

Anas Ismail²
anasisma1810@gmail.com

Pusat Kajian Bahasa dan Linguistik, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan Malaysia, 43600 Bangi, Selangor, Malaysia. ^{1&2}

Pengarang Koresponden (*Corresponding Author*):¹

Rujukan makalah ini (*To cite this article*): Fazal Mohamed Mohamed Sultan & Anas Ismail. (2023). Variasi dialek Pulau Pinang: Analisis geolinguistik. *Jurnal Bahasa*, 23(2), 341–360. [https://doi.org/10.37052/jb23\(2\)no6](https://doi.org/10.37052/jb23(2)no6)

Peroleh: <i>Received:</i>	21/2/2023	Semakan: <i>Revised</i>	31/3/2023	Terima: <i>Accepted:</i>	6/10/2023	Terbit dalam talian: <i>Published online:</i>	31/10/2023
------------------------------	-----------	----------------------------	-----------	-----------------------------	-----------	--	------------

Abstrak

Geolinguistik menggabungkan geografi dan linguistik, serta menggunakan teknologi Sistem Maklumat Geografi (GIS) untuk memeta dan mencari sempadan dialek sesuatu bahasa dengan tepat varian leksikal dalamnya. Dialek Melayu di negeri Pulau Pinang yang bersempadan dengan negeri Kedah, Perlis dan Perak dikenal pasti menggunakan teknologi GIS. Oleh itu, kajian ini akan mengenal pasti penggunaan dan penyebaran variasi leksikal “kapal”, “kuih” dan “panas”, serta menjana pemetaan isoglos dan kolopret variasi leksikal ini di negeri Pulau Pinang dengan menggunakan Sistem Maklumat Geografi (GIS). Kajian Geolinguistik ini dimulakan dengan pengumpulan data leksikal yang dibuat melalui kajian lapangan di 27 buah kampung di seluruh daerah di negeri Pulau Pinang. Jumlah kampung yang sedikit disebabkan oleh saiz Pulau Pinang yang kecil. Seramai 123 responden daripada generasi tua dan muda telah disoal siasat. Kajian ini telah membuktikan bahawa varian leksikal “kapal”,

“kuih” dan “panas” adalah berbeza-beza. Varian ini dapat membantu penemuan dialek baharu, iaitu Pulau Pinang, Kedah, dan Patani Sik, serta menandakan penyebaran ini dengan tepatnya.

Kata kunci: Geographical Information System (GIS), dialek Pulau Pinang, koroplek, dialek Kedah, dialek Patani Sik, isogloss

Abstract

Geolinguistics combines geography and linguistics, and uses Geographical Information System (GIS) technology to map and find a language's dialect boundary accurately. The Malay dialect in the state of Penang, which borders the states of Kedah, Perlis and Perak, will use this GIS technology to find the lexical variants that make up the various dialects of the state. Thus, this study will identify the use and spread of the lexical variations of “kapal”, “kuih” and “panas”, as well as generate the isogloss and choropleth mapping of these lexical variations in the state of Penang using the GIS application. This Geolinguistics study begins with the collection of lexical data made through field research in 27 villages throughout the districts of Penang state. The number of villages is small because Penang state is small. A total of 123 respondents from the old and young generations were questioned. This study has proven that the lexical variants of “kapal”, “kuih” and “panas” are different. These variants have helped to discover new dialects, namely the Penang, Kedah and Patani Sik dialects, and mark this spread more accurately.

Keywords: Geographical Information System (GIS), Penang dialect, choropleth, Kedah dialect, Patani Sik dialect, isogloss

PENDAHULUAN

Variasi bahasa berasaskan kelainan kawasan geografi dikenali sebagai dialek geografi atau lazimnya dikenali sebagai dialek sahaja. Satu daripada ciri dialek ialah perbezaan dan persamaan yang terdapat dalam satu daripada kesatuan bahasa (Meillet, 1979). Istilah dialek ini berasal daripada kata Yunani, iaitu *dialektos* yang bermaksud cara pertuturan (Fazal Mohamed & Amir Imran, 2019). Dialek geografi juga dikenali sebagai dialek kawasan atau loghat (Fishman, 1991). Kajian berkenaan geolinguistik telah banyak dilakukan oleh pengkaji dari dalam dan luar negara. Wenker di Jerman mula mempelajari dialek seawal tahun 1881, dan Gillieron mula mempelajarinya pada tahun 1896. Hal ini dibuktikan

oleh Azlan Mis dan Idris Aman (2019) yang menyatakan bahawa sejarah perkembangan kajian dialek geografi secara sistematik hanya bermula selepas pertengahan abad ke-19. Kajian dialek geografi juga dilakukan disebabkan oleh kewujudan konsep kepelbagaian variasi dalam anggota bahasa yang sama (Azlan Mis & Idris Aman, 2016).

Kini, kajian dialek geografi masih merujuk kajian yang sama, tetapi dikenali sebagai kajian geolinguistik yang lebih moden. Hal ini menunjukkan bahawa peluasan kajian geolinguistik berlaku disebabkan oleh kepelbagaian dialek atau bahasa yang digunakan oleh pelbagai jenis masyarakat yang berlainan tempat. Perbezaan sesuatu bahasa dengan bahasa yang lain, secara tidak langsung mewujudkan keunikan terhadap sesuatu bahasa. Pengkaji memilih dua leksikal daripada kata nama (KN) dan satu leksikal daripada kata adjektif (KA). Kata nama (KN) **kapal** dan **kuih**, serta KA **panas** mempunyai sebutan yang berbeza-beza mengikut daerah dan mukim. Semua leksikal ini dipilih kerana mempunyai frekuensi yang tinggi dalam leksikon penutur Pulau Pinang. Leksikal **kapal** dipilih kerana mempunyai enam varian, dan sebagai tambahan, berkaitan dengan fungsinya sebagai transit laluan air utama di Pulau Pinang. Di Pulau Pinang kapal ialah pengangkutan kedua terpenting selepas pengangkutan darat. Oleh itu, artikel ini mengkaji geolinguistik variasi dialek Pulau Pinang.

KAJIAN LEPAS

Satu daripada bidang akademik yang paling banyak dikaji ialah dialek geografi. Dialek umum, dialek geografi, dan dialek geografi dan teknologi ialah tiga bahagian utama yang dibahagikan oleh penulis dalam kertas kajian sebelumnya. Arip Senjaya (2018) dan Mohd Tarmizi et al. (2010) menjalankan kajian dialek umum. Mohd Tarmizi et al. (2010), Syahida Adilah et al. (2019), dan Wahyu et al. (2017) berusaha untuk memberikan pandangan baharu tentang cara menamakan dan membahagikan dialek Pahang. Pengkaji ini mendapati bahawa Pahang hanya mempunyai dua subdialek, iaitu Subdialek Hulu Pahang dan Subdialek Hilir Pahang, kedua-duanya dipisahkan oleh aliran sungai. Arip Senjaya et al. (2018) menyiasat cara pengemis menggunakan bahasa Ken di sekeliling lampu isyarat di Kota Serang. Para pengemis juga mempunyai cara bertutur dan gaya tersendiri ketika meminta sesuatu. Selain itu, Syahida Adilah et al. (2019) membincangkan inventori fonem subdialek Pulau Pinang dan membandingkan fonologi antara subdialek ini dengan dialek Melayu Kedah. Asmah (1985) menyatakan bahawa dialek Melayu Kedah ialah jenis bahasa Melayu yang unik yang dituturkan dari Perlis

hingga Perak Utara. Asmah (1985) mentakrifkan lima subkawasan dialek Melayu Utara. Antaranya termasuklah subkawasan Perlis, subkawasan Pulau Langkawi, subkawasan Lembah Kedah-Seberang Perai, yang terletak dari Kubang Pasu hingga Bandar Baharu, dan bahagian selatannya dari pantai barat hingga Baling; subkawasan sempadan yang terletak dari Padang Besar ke arah timur dan meliputi Padang Terap dan Sik; dan subkawasan Pulau Pinang.

Seterusnya, kajian dialek geografi dilakukan oleh Indra Sisworo (2010), Mifta Huzaena dan Sri Munawarah (2018), dan Wahyu et al. (2017). Indra Sisworo (2010) membuat kajian laporan dan mendapati bahawa terdapat dua suku etnik di desa Rajasari, iaitu Jawa dan Sunda. Kedua-dua suku etnik ini menggunakan bahasa yang berbeza antara satu dengan lain. Jika orang Jawa dan orang Sunda berkomunikasi, orang ini akan menggunakan bahasa sendiri kerana ingin mempertahankan bahasa masing-masing. Mifta Huzaena dan Sri Munawarah (2018) mengkaji penggunaan bahasa dalam komuniti yang tinggal di kawasan luar bandar dan bercakap bahasa mereka sendiri. Bahasa Sunda yang digunakan oleh penduduk Dusun Jalawastu, Desa Cieseureuh, Kecamatan Ketanggungan, Brebes, dan Jawa Tengah adalah subjek kajian ini. Wahyu et al. (2017) mengkaji dialek geografi dan mendapati bahawa perkataan “wuluku” dan versinya tersebar di beberapa daerah. Ini dikaitkan dengan penyebaran teknologi sawah tradisional dalam masyarakat Sunda. Selain kata wuluku, terdapat juga kata waluku dan luku.

Kajian dialek harus berkembang pada skala global seiring dengan perkembangan kajian dialek pada hari ini. Kini, kajian dialek merangkumi pelbagai disiplin dan menggunakan teknologi GIS. Isoglos yang dilakar dengan lebih tepat dan sistematik boleh dihasilkan dengan menggabungkan teknik dialek dan GIS. Maklumat bukan linguistik, seperti topografi, migrasi, sejarah dan sosiobudaya, mungkin lebih menarik untuk menyokong perdebatan tentang penyebaran dialek di satu-satu kawasan. Antara pengkaji yang pernah melakukan kajian dialek termasuklah Fazal Mohamed (2019), Fazal Mohamed dan Amir Imran (2019), Harishon Radzi et al. (2018), Nor Hashimah et al. (2014, 2016, 2019), Nor Hashimah (2018), dan Siti Noraini dan Nor Hashimah (2016). Semua kajian dialek yang dijalankan oleh kumpulan pengkaji ini melibatkan penggunaan GIS dan mengutarakan penyelidikan multidisiplin. Kajian yang dilakukan oleh Nor Hashimah et al. (2014) memaparkan pola variasi dialek bagi leksikal **air** dan **menyusu** dengan membandingkan antara generasi tua dengan

generasi muda di Perak Utara. Nor Hashimah et al. (2016) pula meneliti variasi leksikal kata ganti nama (KGN) diri pertama **saya**, KGN kedua **kamu**, dan KGN ketiga **mereka** dalam dialek Melayu di pesisiran Sungai Perak. Siti Noraini dan Nor Hashimah (2018) mengkaji kepelbagaian dialek yang ada di Perak berdasarkan tiga leksikal, iaitu **air**, **bantal** dan **saya**. Harishon Radzi et al. (2018) menganalisis geolinguistik leksikal kata utama dialek Melayu Pulau Pinang. Nor Hashimah (2018) yang mengkaji dialek Melayu di Perak mendapati bahawa wujudnya pelbagai varian sebutan bagi leksikal KN **air** dan KN **bantal**. Nor Hashimah et al. (2019) menjelaskan cara faktor bukan linguistik, seperti bentuk muka bumi, migrasi dan sejarah, selain faktor linguistik yang mencorakkan penyebaran dialek. Fazal Mohamed et al. (2019) mengkaji taburan dialek Perlis, dan sempadan dialek di negeri Perlis. Fazal Mohamed dan Amir Imran (2019) mendapati bahawa terdapat enam variasi bagi leksikal **punggung** dan tujuh variasi bagi leksikal **kerbau**.

Pendekatan baharu untuk kajian dialek telah dibawa oleh kajian dialek dan GIS. Kajian yang dijalankan oleh Fazal Mohamed dan Amir Imran pada 2019 menunjukkan betapa pentingnya sistem GIS untuk mengkaji variasi leksikal dalam dialek Melayu di Kedah. Selain itu, jelas bahawa subdialek Kuala Kangsar berbeza daripada subdialek Perak Tengah di sepanjang aliran sungai Perak. Oleh itu, subdialek Kuala Kangsar boleh dihuraikan (Nor Hashimah et al., 2016). Fazal Mohamed et al. (2018) mengkaji penyebaran dialek di Pulau Pinang dengan menggunakan kajian multidisiplin yang menggabungkan dialek geografi dan teknologi sistem GIS. Kajian ini menunjukkan bahawa dialek sentiasa berubah dan boleh dipengaruhi dan dipengaruhi oleh dialek setempat. Aplikasi GIS juga boleh membantu pengkaji menjalankan kajian geolinguistik yang lebih mendalam. Penulis menggunakan teknologi GIS untuk menghasilkan isoglos (sempadan dialek yang jelas) untuk menghuraikan variasi di Pulau Pinang. Dalam kajian ini, pengkaji mengkaji variasi leksikal KN **kapal**, **kuih** dan **panas**.

METODOLOGI

Negeri Pulau Pinang terletak di pesisiran barat laut Semenanjung Malaysia. Seberang Perai ialah sebahagian daripada negeri ini. Keluasan negeri ialah 1031 km persegi. Dua jambatan, iaitu Jambatan Pulau Pinang dan Jambatan Sultan Abdul Halim Mu'adzam Shah (Portal Rasmi Kerajaan Pulau Pinang), memudahkan perjalanan orang ramai di antara pulau dengan tanah besar. Dengan memasukkan kawasan Seberang Perai

dan Pulau, kawasan kajian menjadi lebih spesifik. Selain itu, Seberang Perai terdiri daripada tiga wilayah: Seberang Perai Utara, Seberang Perai Tengah dan Seberang Perai Selatan.

Analisis dialek negeri ini tertumpu pada tujuh mukim di daerah Seberang Perai Utara, Seberang Perai Tengah dan Seberang Perai Selatan. Analisis geolinguistik dialek ini mengenal pasti sembilan kampung di daerah Barat Daya dan Timur Tengah Pulau Pinang, enam kampung di daerah Seberang Perai Utara, enam kampung di daerah Seberang Perai Tengah, dan enam kampung di daerah Seberang Perai Selatan Kampung yang dipilih oleh pengkaji ialah kawasan geografi di mana data penting untuk kajian boleh diperolehi. Kampung itu berhampiran dengan sempadan Kedah dan Perak, bukit, kaki bukit, tanah sawah, pinggiran pantai dan pinggiran sungai.

Data primer yang dikumpulkan secara langsung daripada responden digunakan dalam kajian lapangan. Kajian ini menggunakan pendekatan penerangan. Pendekatan ini memerlukan pemerhatian dan pengutipan data yang dihuraikan dengan telitinya. Nor Hashimah (2006) menawarkan kaedah ini sebagai ciri penyelidikan. Dua pendekatan, iaitu soal selidik dan temu bual, digunakan dalam proses kajian lapangan. Hal ini dikatakan kerana pengkaji ingin mendapatkan data asli daripada penduduk asal kawasan kajian supaya mereka boleh membuat kesimpulan yang tepat. Semasa sesi temu bual, 41 senarai kata digunakan untuk mengumpulkan data varian dialek Pulau Pinang. Jumlah ini dipilih daripada senarai kata Swadesh (Swadesh, 1955) yang terdiri daripada 200 kata kerana leksikal ini sesuai digunakan bagi kajian dialek Melayu.

Semua kajian kualitatif memerlukan kaedah pemerhatian. Metodologi ini memerlukan pelibatan langsung pengkaji dalam masyarakat yang dikaji. Keterlibatan secara langsung di lokasi kajian membolehkan pengkaji mendengar, melihat dan merasai kehidupan sebenar peserta kajian. Idealnya, pengkaji harus tinggal di tempat kajian untuk jangka masa yang lama dan mempelajari rutin kehidupan di sana.

Bagi membolehkan kajian ini diterima dan diiktiraf, metodologi yang betul adalah penting. Pengkaji telah menggunakan kaedah lapangan untuk menjalankan kajian ini. Pengkaji menggunakan teknik ini untuk mendapatkan data asas daripada penutur dialek Pulau Pinang yang sebenar. Metodologi lapangan ini memerlukan rakaman dan temu bual.

Kidder (1981) menyatakan bahawa apabila pemerhatian dirancang dengan telitinya, direkodkan dengan sistematik, dan digunakan untuk mencapai objektif kajian, perkara itu dianggap sebagai alat kajian. Untuk

menjadi pemerhati yang teliti dan sistematik, seseorang itu memerlukan latihan dalam bidang menulis secara deskriptif, merekodkan data lapangan, memisahkan fakta daripada perkara yang meragukan, dan menggunakan pelbagai kaedah untuk mengesahkan pemerhatiannya (Patton, 1990). Pemerhatian digunakan untuk mengkaji interaksi yang kompleks dalam latar sosial sebenar.

Selain itu, temu bual dilakukan untuk memastikan data yang diperolehi oleh pengkaji bersifat semula jadi. Kaedah temu bual ini menggunakan pertanyaan leksikal demi leksikal untuk menunjukkan kewujudan sesuatu data. Sebelum analisis dijalankan, data mesti ditranskripsikan menggunakan Abjad Fonetik Antarabangsa (IPA) untuk memastikan representasi sebutan yang tepat dan berkesan. Di samping telah tinggal lama di Pulau Pinang dan bertutur dalam dialek Melayu Pulau Pinang, semua responden yang dipilih mestilah penduduk asli. Bagi pengumpulan data, borang soal selidik telah disusun dan disalin mengikut jumlah responden. Dalam kajian ini, informan dipilih mengikut peringkat umur: kanak-kanak (10–14 tahun), remaja (15–21 tahun), dewasa (22–49 tahun), dan warga emas (50 tahun dan ke atas). Pemilihan peringkat umur ini dilakukan untuk mendapatkan data dialek asli untuk mewakili wilayah. Seperti yang dinyatakan oleh Chambers dan Trudgrill (1980), orang dewasa dan orang tua menggunakan dialek daerah yang asli berbanding dengan orang muda, seperti remaja dan kanak-kanak. Dalam pemilihan informan, pengkaji merujuk kajian Nor Hashimah et al. (2019). Sebanyak 123 orang dari 27 kampung dipilih menjadi responden. Kampung ini dipilih berdasarkan titik kampung dalam peta GPS. Data yang dikumpulkan terdiri daripada tiga komponen, iaitu temu bual yang menghasilkan fonologi bunyi leksikal, maklumat topografi kawasan di sekeliling kampung, dan biodata responden.

Perisian pemetaan GIS digunakan untuk menganalisis data. Nor Hashimah et al. (2016) menyatakan bahawa perisian GIS ini berpotensi untuk menyediakan jawapan terhadap soalan tentang faktor geografi yang mempengaruhi pembentukan variasi leksikal. Sistem maklumat GIS ini digunakan dalam konteks geografi dan dalam domain lain yang berkaitan dengan fenomena permukaan bumi. Seterusnya, data dibersihkan untuk penelitian semula. Pengkaji memasukkan data bersih ke dalam paparan Microsoft Excel, yang memuatkan jadual seluruh varian leksikal berdasarkan kampung yang dikaji. Jadual atribut perisian ArcGIS digunakan untuk melaksanakan analisis data, yang kemudiannya diproses untuk menghasilkan peta variasi leksikal yang dipilih oleh pengkaji.

Pendekatan

Sistem Maklumat Geografi (GIS) ialah perisian yang boleh mengintegrasikan analisis geografi dan data bahasa. Kaedah berasaskan GIS menggabungkan kaedah linguistik tradisional dan membantu ahli akademik dalam penciptaan peta subdialek yang dituturkan di Pulau Pinang yang lebih sistematik. Pada peta yang dijana, aplikasi GIS boleh memaparkan data statistik dan leksikal sebagai tambahan bagi maklumat topografi. Akibatnya, adalah mungkin untuk mentakrifkan GIS sebagai sistem yang dicipta untuk mendedahkan, menyimpan, mengubah, menganalisis, mengurus, dan mempersembahkan pelbagai bentuk data geografi dan mencipta peta dialek (Onishi, 2010). Teknik koroplet digunakan untuk menjadikan peta mudah dibaca dan difahami. Setiap varian leksikal yang dikesan di kawasan kajian diwakili oleh koroplet dengan menggunakan teknik penandaan kawasan. Penyelidik boleh menggunakan kaedah ini untuk menggambarkan bilangan varian dan lokasi geografi bagi arah aliran penggunaan semasa secara tepat. Hal ini penting kerana satu-satu kawasan boleh mempunyai lebih daripada satu variasi.

Di samping itu, perisian atau program GIS ini bukan sahaja membantu pengkaji menghasilkan peta yang jelas dan tepat, tetapi juga membantu pengkaji mencegah ketidaktepatan data. Maizatul (2016) menegaskan bahawa data linguistik penyelidik boleh diproses untuk menawarkan paparan peta yang diperlukan, dan paparan peta yang terhasil akan lebih sahih kerana dapat diambil terus daripada peta yang dikeluarkan oleh Jabatan Ukur dan Pemetaan Malaysia (JUPEM).

Seterusnya, warna yang berbeza digunakan untuk mencipta peta. Hal ini menyebabkan persempadanan dialek atau persempadanan bahasa dapat dilihat dengan lebih jelas. Oleh itu, terbukti bahawa keupayaan GIS untuk menghasilkan peta dengan cara yang lebih teratur, kemas dan mudah difahami tidak boleh dipertikaikan lagi.

ANALISIS DAN PERBINCANGAN

Kajian ini hanya mempunyai satu analisis dan perbincangan utama iaitu mengenal pasti penggunaan dan penyebaran variasi leksikal **kapal**, **kuih** dan **panas** di Pulau Pinang.

Data Varian Leksikal *Kapal*

Data bagi varian leksikal **kapal** ditunjukkan dalam Jadual 1.

Jadual 1 Peratusan penggunaan varian leksikal **kapal**.

Bil. Daerah/ Mukim	Bilangan Varian	Varian Leksikal <i>Kapal</i>					
		L1	L2	L3	L4	L5	L6
		kapal	kapaj	təŋkəh	pəʊ	pəʊw	bət
1. Seberang Perai Utara	2	/	/				
2. Seberang Perai Tengah	1		/				
3. Seberang Perai Selatan	3	/	/	/			
4. Pulau	4		/		/	/	/
Peratusan		22%	96%	3%	3%	3%	3%

Jadual 1 memaparkan peratusan penggunaan varian bunyi dan leksikal **kapal** yang ditemukan di empat daerah di Pulau Pinang. Dengan berdasarkan Jadual 1 didapati bahawa leksikal **kapal** mempunyai peratusan penggunaan varian yang tinggi iaitu melebihi lima varian berbanding dengan leksikal lain yang disoal selidik yang ditemukan dalam kalangan penutur dialek Melayu di Pulau Pinang. Varian bagi leksikal **kapal** yang ditemukan ialah L1 [kapal], L2 [kapaj], L3 [təŋkəh], L4 [pəʊ], L5 [pəʊw], dan L6 [bət]. Daerah Pulau menunjukkan penggunaan varian yang paling banyak, iaitu sebanyak empat varian berbanding dengan daerah lain di Pulau Pinang. Empat varian tersebut ialah L2 [kapaj], L4 [pəʊ], L5 [pəʊw], dan L6 [bət]. Walaupun varian bagi leksikal **kapal** di Pulau Pinang ini banyak, peratusan penggunaannya sedikit. Hal ini bermaksud, varian tertentu, seperti L3 [təŋkəh], L4 [pəʊ], L5 [pəʊw], dan L6 [bət] hanya digunakan di sebuah kampung dan tidak berlaku penyebaran. Varian L2 [kapaj] pula menunjukkan peratusan penggunaan yang tertinggi, iaitu sebanyak 96% berbanding dengan varian lain. Varian [kapaj]ditemukan di semua daerah di Pulau Pinang. Varian L1 [kapal] merupakan varian kedua yang paling kerap digunakan, iaitu sebanyak 22% dengan sebaran di enam buah kampung di Pulau Pinang.

Peta koroplet dalam Rajah 1 menunjukkan taburan varian bagi leksikal **kapal** di setiap daerah di Pulau Pinang. Hasil kajian telah mendapati bahawa kawasan yang mempunyai banyak varian ialah kawasan di daerah Pulau, iaitu sebanyak empat varian, iaitu [kapaj], [pəku], [pəkuw], dan [bət]. Di daerah Seberang Perai Selatan pula, terdapat tiga varian ditemukan, iaitu [kapal], [kapaj] dan [təŋkəh]. Bagi daerah Seberang Perai Utara, varian yang ditemukan hanya dua sahaja, iaitu [kapal] dan [kapaj]. Kawasan yang paling sedikit varian ditemukan berada di daerah Seberang Perai Tengah. Di kawasan itu, hanya satu varian, iaitu [kapaj] yang ditemukan.

Secara umumnya, varian [kapaj] berasal daripada dialek asli Kedah. Majoriti masyarakat yang tinggal di Pulau Pinang didapati menggunakan varian ini kerana varian [kapaj] ditemukan di 26 kampung di seluruh Pulau Pinang. Secara tidak langsung, varian [kapaj] ini muncul di setiap daerah yang ada di Pulau Pinang, iaitu di Seberang Perai Utara, Seberang Perai Tengah, Seberang Perai Selatan dan Pulau. Varian [kapaj] merupakan dialek Kedah. Varian [kapaj] ini paling dominan digunakan di daerah Seberang Perai Utara, Seberang Perai Tengah dan Pulau. Penggunaan varian [kapaj] yang merupakan dialek Kedah mempunyai pengaruh di Pulau Pinang. Hal ini bertepatan dengan pernyataan yang dinyatakan oleh Asmah, iaitu dialek Kedah ialah dialek Melayu yang mempunyai ciri tersendiri yang dituturkan dari Perlis hingga Perak Utara. Kenyataan tersebut dikukuhkan lagi oleh Asmah (1985) yang menyatakan bahawa sungguhpun Perlis dan Pulau Pinang (termaksud Seberang Perai) merupakan negeri yang mempunyai pemerintahan sendiri dalam Persekutuan Malaysia, kedua-dua negeri tersebut sebahagian daripada Kerajaan Besar Kedah berdasarkan sejarah.

Varian [kapal] pula merupakan varian bahasa Melayu Standard. Varian ini hanya terdapat di dua daerah, iaitu Seberang Perai Utara dan Seberang Perai Selatan. Di daerah Seberang Perai Utara, varian [kapal] ditemukan di Kampung (Kg) Pantai Kamloon, Kg. Pokok Tampang dan Kg. Pongsu Seribu. Di daerah Seberang Perai Selatan pula, varian [kapal] ditemukan di Kg. Tasek Chempedak, Kg. Baung, dan Kg. Sungai Buaya.

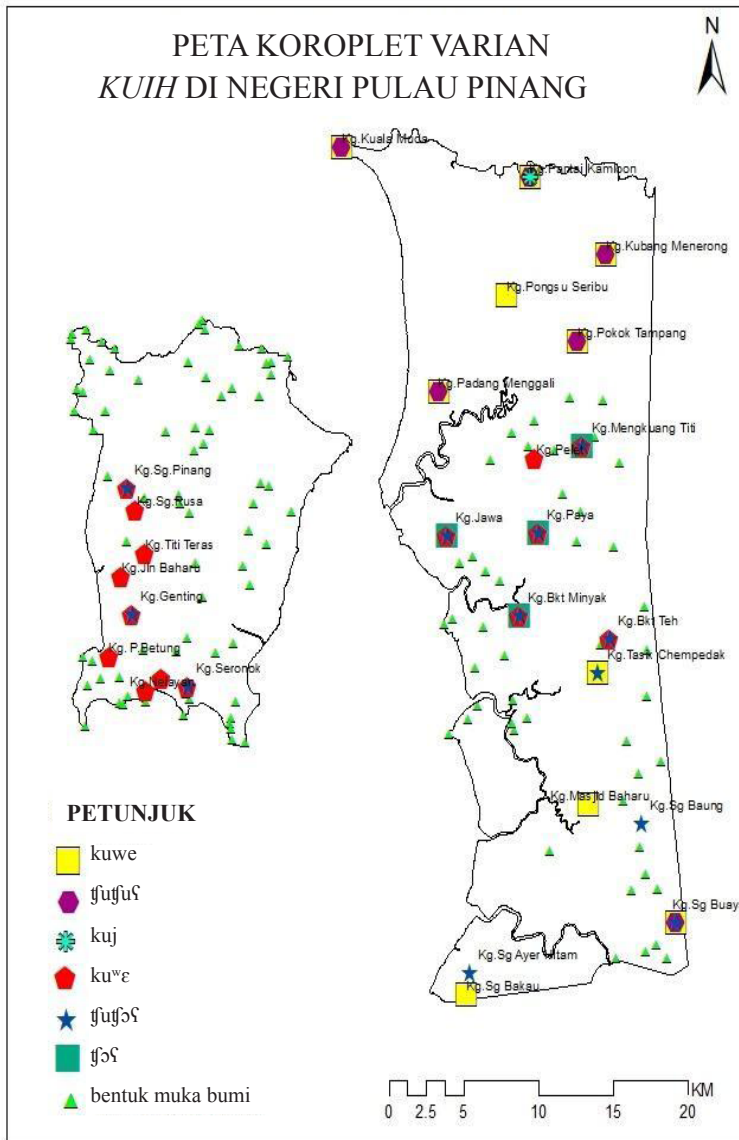
Data Varian Leksikal *Kuih*

Data bagi varian leksikal **kuih** ditunjukkan dalam Jadual 2.

Jadual 2 Peratusan penggunaan varian bagi leksikal **kuih**.

Bil.	Daerah/ Mukim	Bilangan Varian	Varian Leksikal <i>Kuih</i>					
			L1	L2	L3	L4	L5	L6
			kuwe	ʃuʃuʃ	kuj	ku ^{wɛ}	ʃuʃɔʃ	ʃɔʃ
1.	Seberang Perai Utara	3	/	/	/			
2.	Seberang Perai Tengah	3				/	/	/
3.	Seberang Perai Selatan	3	/	/			/	
4.	Pulau	2				/	/	
	Peratus		37%	22%	3%	55%	44%	14%

Jadual 2 memaparkan peratusan penggunaan varian bunyi dan leksikal **kuih** yang ditemukan di empat daerah di Pulau Pinang. Dengan berdasarkan Jadual 2 ini, didapati bahawa leksikal **kuih** memperlihatkan antara penggunaan varian yang banyak, iaitu lebih daripada lima varian berbanding dengan leksikal lain yang disoal selidik dan ditemukan dalam kalangan penutur dialek Melayu di Pulau Pinang. Varian leksikal **kuih** yang ditemukan ialah L1 [kuwe], L2 [ʃuʃuʃ], L3 [kuj], L4 [ku^{wɛ}], L5 [ʃuʃɔʃ], dan L6 [ʃɔʃ]. Daerah Seberang Perai Utara, Seberang Perai Tengah, dan Seberang Perai Selatan mempunyai penggunaan varian yang paling banyak berbanding dengan daerah lain di Pulau Pinang, iaitu sebanyak tiga varian. Peratus kekerapan penggunaan varian bagi leksikal **kuih** yang tertinggi di kawasan kajian ialah L4 [ku^{wɛ}], iaitu 55%, diikuti oleh varian L5 [ʃuʃɔʃ], iaitu sebanyak 44%.

Rajah 2 Peta koroplet varian **kuih** di Pulau Pinang.

Dengan berdasarkan dapatan kajian, tiga varian bagi leksikal **kuih**, iaitu [kuwe], [ʃuʃuʃ], dan [kuj] ditemukan di daerah Seberang Perai Utara. Di daerah Seberang Perai Tengah pula, tiga varian ditemukan, iaitu [ku^wɛ], [ʃuʃɔʃ] dan [ʃɔʃ]. Bagi daerah Seberang Perai Selatan, varian yang ditemukan juga adalah sebanyak tiga varian, iaitu [kuwe], [ʃuʃuʃ] dan [ʃuʃɔʃ]. Kawasan yang paling sedikit varian ditemukan ialah daerah Pulau dengan hanya dua varian, iaitu [ʃuʃɔʃ] dan [ku^wɛ].

Varian [kuwe] hanya ditemukan di daerah Seberang Perai Utara dan Seberang Perai Selatan. Kampung di daerah Seberang Perai Utara yang varian [kuwe] ditemukan ialah Kg. Kuala Muda, Kg. Pantai Kamloon, Kg. Kubang Menerong, Kg. Pokok Tampang, Kg. Pongsu Seribu, dan Kg. Padang Menggali. Kampung di daerah Seberang Perai Selatan yang varian [kuwe] ditemukan ialah Kg. Tasek Chempedak, Kg. Sungai Buaya, Kg. Sungai Bakau, dan Kg. Ayer Hitam. Varian [ku^wɛ] mempunyai persamaan dengan varian [kuwe], tetapi berbeza segi sebutan. Penggunaan varian [ku^wɛ] ditemukan di daerah Seberang Perai Tengah dan daerah Pulau. Di daerah Seberang Perai Tengah, varian [ku^wɛ] ditemukan di Kg. Pelet, Kg. Bukit Minyak, Kg. Bukit Teh, Kg. Paya, Kg. Jawa, dan Kg. Mengkuang Titi. Di daerah Pulau pula, varian [ku^wɛ] ditemukan di Kg. Sungai Pinang, Kg. Sungai Rusa, Kg. Titi Teras, Kg. Pulau Betung, Kg. Nelayan, Kg. Sungai Nibong, Kg. Seronok, Kg. Genting, dan Kg. Jalan Baharu.

Varian [ʃuʃuʃ] pula mempunyai sedikit persamaan dengan varian [ʃuʃɔʃ], tetapi berbeza dari segi sebutan vokal akhir. Varian [ʃuʃɔʃ] ditemukan di daerah Seberang Perai Tengah, Seberang Perai Selatan dan Pulau. Di daerah Seberang Perai Tengah, varian [ʃuʃɔʃ] ditemukan di lima buah kampung, iaitu Kg. Bukit Minyak, Kg. Bukit Teh, Kg. Paya, Kg. Jawa, dan Kg. Mengkuang Titi. Di daerah Seberang Perai Selatan pula, terdapat empat kampung yang varian [ʃuʃɔʃ] ditemukan, iaitu Kg. Tasek Chempedak, Kg. Sungai Baung, Kg. Sungai Buaya, dan Kg. Sungai Ayer Hitam. Di daerah Pulau, varian [ʃuʃɔʃ] ditemukan di tiga buah kampung, iaitu Kg. Sungai Pinang, Kg. Seronok, dan Kg. Genting. Varian [ʃuʃɔʃ] ini merupakan dialek Melayu Utara. Varian [ʃuʃɔʃ] ini paling dominan digunakan di daerah Seberang Perai Utara, Seberang Perai Tengah dan Pulau. Menurut Asmah (1985), ciri peraturan dialek Kedah Pesisiran, frikatif uvular konsonan /R/ dapat dibahagikan kepada dua alofon, iaitu /R/ dalam lingkungan pravokal dan antara vokal, dan /ʃ/ dalam lingkungan sebelum kesenyapan. Dengan berdasarkan data yang diperoleh, varian [ʃuʃɔʃ] berakhir dengan /ʃ/ yang menunjukkan frikatif

faringal dalam lingkungan sebelum kesenyapan. Dalam peraturan dialek Kedah juga dinyatakan bahawa vokal /u/ sebelum /r/ dalam bahasa Melayu standard mengalami peluasan menjadi /o/. Wujudnya penggunaan varian [ʃuʃoʃ] jelas menunjukkan bahawa Pulau Pinang ada menerima pengaruh dialek Kedah, bertepatan dengan pernyataan Asmah (1985), iaitu dialek Melayu Kedah dituturkan dari Perlis hingga Perak Utara dengan cirinya yang tersendiri. Hal ini dikatakan demikian kerana berdasarkan sejarah, kedua-dua negeri tersebut ialah sebahagian daripada Kerajaan Besar Kedah yang kini mempunyai pemerintahan sendiri dalam Persekutuan Malaysia (Asmah, 1985).

Data Varian Leksikal *Panas*

Data bagi varian leksikal **panas** ditunjukkan dalam Jadual 3.

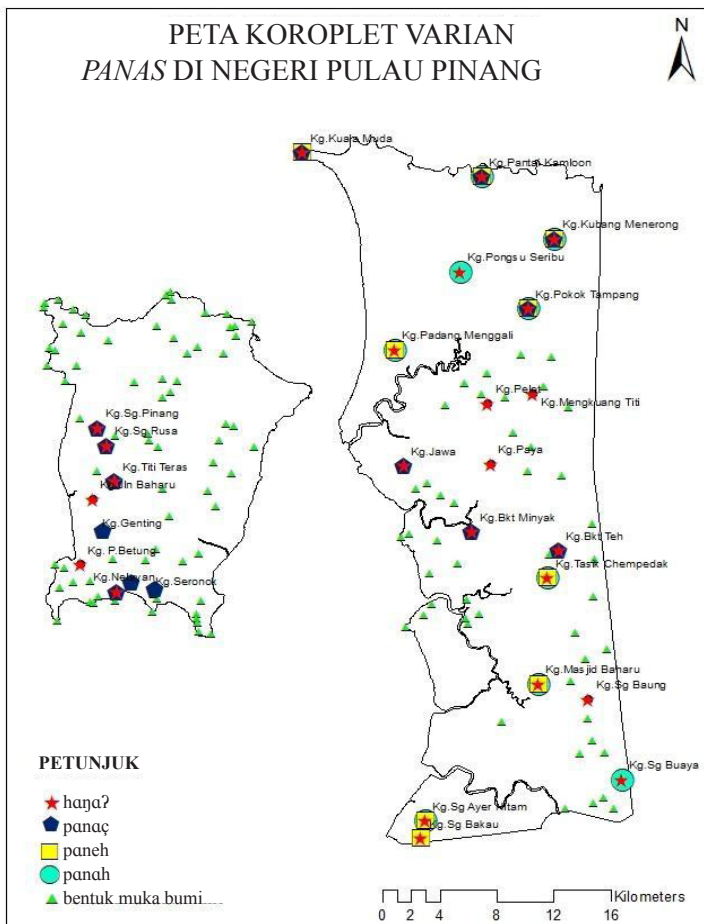
Jadual 3 Peratusan penggunaan varian bagi leksikal **panas**.

Bil.	Daerah/ Mukim	Bilangan Varian	Varian Leksikal <i>Panas</i>			
			L1	L2	L3	L4
			haŋaʔ	panaɕ	paneŋ	panaŋ
1.	Seberang Perai Utara	4	/	/	/	/
2.	Seberang Perai Tengah	2	/	/		
3.	Seberang Perai Selatan	3	/		/	/
4.	Pulau Peratus	2	/	/		
			88%	51%	33%	33%

Jadual 3 memaparkan peratusan penggunaan varian bunyi bagi leksikal **panas** yang ditemukan di empat daerah di Pulau Pinang. Dengan berdasarkan Jadual 3, didapati bahawa leksikal **panas** mempunyai empat varian di Pulau Pinang. Varian bagi leksikal **panas** yang ditemukan ialah L1 [haŋaʔ], L2 [panaɕ], L3 [paneŋ], dan L4 [panaŋ]. Dapat dilihat bahawa varian yang paling banyak iaitu sebanyak empat varian ditemukan di daerah Seberang Perai Utara di Pulau Pinang. Di daerah Seberang Perai Utara, empat varian yang ditemukan itu ialah L1 [haŋaʔ], L2 [panaɕ], L3 [paneŋ], dan L4 [panaŋ]. Dua varian, iaitu L1 [haŋaʔ],

dan L2 [panaç] pula ditemukan di daerah Seberang Perai Tengah, dan Pulau. Tiga varian, iaitu L1 [haŋaʔ], L3 [paneh], dan L4 [panah] ditemukan di daerah Seberang Perai Selatan.

Dari segi peratusan kekerapan penggunaan varian leksikal **panas** di kawasan kajian, varian L1 [haŋaʔ] mencatatkan peratusan tertinggi, iaitu sebanyak 88% berbanding dengan varian lain. Varian tersebut ditemukan di majoriti daerah di Pulau Pinang. Varian [haŋaʔ] ini merujuk leksikal **hangat** yang bersinonim dengan leksikal **panas**. Seterusnya, varian L2 [panaç] mencatatkan nilai peratusan kekerapan penggunaan kedua tertinggi, iaitu sebanyak 51%.

Rajah 3 Peta koroplet varian leksikal **panas** di Pulau Pinang.

Rajah 3 menunjukkan taburan varian leksikal **panas** di setiap daerah di Pulau Pinang. Varian [haŋaʔ] berasal daripada leksikal **hangat** yang bersinonim dengan leksikal **panas**. Varian ini ditemukan di semua daerah di Pulau Pinang, iaitu Seberang Perai Utara, Seberang Perai Tengah, Seberang Perai Selatan, dan Pulau. Di daerah Seberang Perai Utara, varian [haŋaʔ] ditemukan di enam kampung, iaitu Kg. Kuala Muda, Kg. Pantai Kamloon, Kg. Kubang Menerong, Kg. Pokok Tampang, Kg. Pongsu Seribu, dan Kg. Padang Menggali. Di Seberang Perai Tengah pula, varian [haŋaʔ] ditemukan Kg. Pelet, Kg. Bukit Minyak, Kg. Bukit Teh, Kg. Paya, Kg. Jawa dan Kg. Mengkuang Titi. Di daerah Seberang Perai Selatan pula, varian [haŋaʔ] ditemukan di Kg. Tasek Chempedak, Kg. Sungai Baung, Kg. Sungai Buaya, Kg. Bakau, Kg. Masjid Baru, dan Kg. Sungai Air Hitam. Di daerah Pulau, varian [haŋaʔ] ditemukan di Kg. Sungai Pinang, Kg. Sungai Rusa, Kg. Titi Teras, Kg. Pulau Betung, dan Kg. Nelayan.

Bagi varian [panaɕ], varian ini ditemukan di tiga daerah sahaja, iaitu Seberang Perai Utara, Seberang Perai Tengah, dan Pulau. Di daerah Seberang Perai Utara, varian [panaɕ] ditemukan di Kg. Kuala Muda, Kg. Pantai Kamloon, Kg. Kubang Menerong, dan Kg. Pokok Tampang. Di daerah Seberang Perai Tengah, varian ini ditemukan di Kg. Bukit Minyak, Kg. Bukit Teh, dan Kg. Jawa. Di Daerah Pulau, varian [panaɕ] ditemukan di Kg. Sungai Pinang, Kg. Rusa, Kg. Titi Teras, Kg. Nelayan, Kg. Sungai Nibong, Kg. Seronok, dan Kg. Genting.

Varian [panah] merupakan dialek Petani. Varian ini terdapat daerah Seberang Perai Utara, dan Seberang Perai Selatan. Di daerah Seberang Perai Utara, penggunaan varian [panah] ditemukan di lima buah kampung, iaitu Kg. Pantai Kamloon, Kg. Kubang Menerong, Kg. Pokok Tampang, Kg. Pongsu Seribu, dan Kg. Padang Menggali. Di daerah Seberang Perai Selatan pula, penggunaan varian [panah] ditemukan di empat buah kampung, iaitu Kg. Tasek Chempedak, Kg. Sungai Buaya, Kg. Masjid Baru, dan Kg. Sungai Air Hitam. Varian [panah] merupakan varian yang dipengaruhi oleh dialek Petani Sik. Hal ini dikatakan demikian kerana Asmah (1985) menyatakan bahawa dialek Petani Sik tidak mempunyai /s/, /l/, dan /r/ pada akhir kata. Kedudukan Seberang Perai Utara yang berdekatan dengan sempadan negeri Kedah, iaitu daerah Sik menyebabkan Seberang Perai Utara dipengaruhi oleh dialek Petani Sik. Selain itu, Seberang Perai Selatan juga dipengaruhi oleh dialek Petani Sik.

Varian [pane] merupakan dialek Kedah Persisiran. Dalam bahasa Melayu standard, proses pendiftongan akan dialami oleh vokal /a/ dan /u/ yang diikuti oleh /s/ kepada /ay/ dan /uy/ apabila /s/ digantikan dengan /h/ dalam subdialek Kedah Persisiran. Varian [pane] ini membuktikan bahawa terdapat kemunculan dialek Kedah di Pulau Pinang.

KESIMPULAN

Dengan berdasarkan hasil daripada dapatan yang diperoleh, dapat disimpulkan bahawa varian dialek Melayu di Pulau Pinang adalah bervariasi. Penandaan fonologi yang mewakili dialek Melayu di Pulau Pinang telah dapat dikenal pasti. Selain itu, ruang geografi, misalnya topografi, iaitu bentuk muka bumi di kawasan kajian, seperti sempadan, sungai, gunung, bukit atau hutan mempengaruhi penyebaran dialek Melayu di Pulau Pinang. Varian yang banyak di daerah Pulau ini merupakan subdialek Tanjung yang terdapat dalam subdialek Pulau Pinang. Peratusan kekerapan penggunaan varian dialek Melayu bagi leksikal /kapal/ yang tertinggi di Pulau Pinang ialah [kapaj], iaitu sebanyak 96%. Varian [kapaj] merupakan subdialek Petani Sik yang tersebar di Pulau Pinang. Dalam dialek Petani Sik, terbukti bahawa perubahan daripada /-al/ kepada /-ay/ berlaku secara beransur-ansur.

Jika diteliti peta Pulau Pinang, daerah Seberang Perai Utara dan Seberang Perai Selatan ini berada pada kedudukan yang sama, iaitu di tengah-tengah negeri Pulau Pinang, manakala daerah Pulau berada bersebelahan dengan daerah Seberang Perai Tengah. Ciri peralihan antara unsur rangkap, sama ada sebagai ciri pembibir (w) atau ciri pempalatalan (y) lebih jelas kedengaran dalam dialek Petani Baling (Asmah, 1985). Varian bagi leksikal **panas** yang ditemukan di Pulau Pinang hanyalah sebanyak empat varian, iaitu [hane?], [pane], [pane], dan [pane]. Hasil kajian memperlihatkan bahawa varian [hane?] ialah varian yang dominan penggunaannya di Pulau Pinang. Varian [hane?] mencatatkan nilai tertinggi antara varian yang lain, iaitu sebanyak 88%. Hal ini membuktikan bahawa varian [hane?] merupakan varian majoriti yang digunakan oleh penduduk masyarakat di seluruh daerah di Pulau Pinang. Varian [hane?] merupakan leksikal yang bersinonim dengan leksikal **panas**. Leksikal **panas** ini pula mempunyai varian penyebaran daripada subdialek Petani Sik, iaitu varian [pane]. Varian ini ditemukan di daerah Seberang Perai Utara dan Seberang Perai Selatan.

PENGHARGAAN

Penulisan ini ialah hasil penyelidikan daripada FRGS/1/2021/WAB10/UKM/02/2 dan GUP-2021-062.

RUJUKAN

- Arip Senjaya, Ilmi Solihat & Erwin Salpa Riansi. (2018). Kajian sosiolinguistik pemakaian variasi bahasa Ken (Can't) oleh para pengemis di Lingkungan Lampu Merak Kota Serang, Provinsi Banten. *Jurnal Membaca*, 3(2), 111–117.
- Asmah Haji Omar. (1985). *Susur galur bahasa Melayu*. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Fazal Mohamed Mohamed Sultan & Amir Imran Jamil. (2019). Variasi leksikal dialek Melayu di negeri Kedah: Kajian geolinguistik. *GEOGRAFIA Online™ Malaysian Journal of Society and Space*, 15(4), 16–29.
- Fazal Mohamed Mohamed Sultan, Nor Hashimah Jalaludin, Harishon Radzi, Junaidi Kasdan & Muhammad Faiz Aizuddin Suhaimi. (2019). Dialek Melayu Perlis: Pemetaan geodialek beraplikasikan GIS. *Akademika*, 89(2), 139–154.
- Harishon Radzi, Fazal Mohamed Mohamed Sultan, Nor Hashimah Jalaluddin & Junaini Kasdan. (2018). Menyingkap penyebaran dialek di Pulau Pinang menerusi kajian multidisiplin. Persidangan Antarabangsa Linguistik (PaLing@UKM 2018).
- Indra Sisworo. (2010). Penelitian sosial budaya, geolinguistik bahasa dan folklor Desa Rejasari Kota Banjar. Laporan Kuliah Kerja Lapangan.
- Mifta Huzaena & Sri Munawarah. (2018). Bahasa Sunda di Jalawastu: Perspektif sosio-geolinguistik. *Faculty of Humanities*, 2, 195–212.
- Mohd Tarmizi Hasrah, Rahim Aman & Shahidi Abdul Hami (2010). Variasi dialek Pahang: Keterpisahan berasaskan jaringan sungai. *Jurnal Melayu*, 5, 315–332.
- Nor Hashimah Jalaluddin, Fazal Mohamed Mohamed Sultan, Harishon Radzi & Khairul Ashraaf Saari. (2019). Penyebaran pengaruh dialek Melayu Thai di Malaysia: Analisis GIS. *Journal of Nusantara Studies*, 4(2) 362–389.
- Nor Hashimah Jalaluddin, Norlisafina Sanit, Zaharani Ahmad & Harishon Radzi. (2016). Variasi kata ganti nama dialek di pesisir Sungai Perak: Analisis Geographical Information System (GIS). *GEMA Online® Journal of Language Studies*, 16(1), 109–123.
- Nor Hashimah Jalaluddin, Siti Noraini Hamzah & Zaharani Ahmad. (2014). Variasi dialek Melayu di Perak Utara: Analisis Geolinguistik. *Jurnal Linguistik*, 18(2), 30–46.

- Nor Hashimah Jalaluddin. (2018). Dialek Melayu di Perak: Analisis geolinguistik. *International Journal of the Malay World and Civilisation*, 6(2), 69–82.
- Siti Noraini Hamzah & Nor Hashimah Jalaluddin. (2018). Kepelbagaian varian leksikal dialek di Perak: Pendekatan geographical information system (GIS). *Akademika*, 88(1), 137–152.
- Tatang Suparman, Wagianti, Nani Darmayanti & Wahyu. (2018). Nama permainan tradisional Sunda di Kecamatan Ibum Kabupaten Bandung: Kajian geolinguistik. *Metahumaniora*, 8(1), 29–38.
- Wahyu, Fatimah Djajasudarma & Elvi Citraresmana. (2017). Istilah alat teknologi tradisional pertanian sawah Unda Wuluki ‘Bajak’ dan persebarannya secara geografis. *Jurnal Sosioteknologi*, 16(2), 211–217.